

Versul pe scenă

Știind bine că numai relativul e absolut, nu gust prea mult clasificările categorice și cu pretenții de imuabilitate. Cu toate acestea, atunci când e vorba de teatrul românesc, nu mi-l pot înfățișa decît în două ipostaze: înainte și după Alexandru Davila. Au fost desigur și înainte de Alexandru Davila actori mari (soliști), dar spectacole perfecte, ale unui „ansamblu” pus la punct, nu se cunosc decît după intrarea lui în scenă. Pînă la el, publicul își amintea mai mult de anumiți actori. De la el înc-oace își amintește și de anumite piese. Am auzit ades, mulți bătrîni exclamînd: ce bine era Matei Millo în cutare piesă de Vasile Alecsandri, sau Grigore Manolescu și Aristița Romanescu în *Hamlet*. Piesa era un pretext care învedera talentul unui actor. Astăzi, talentul actorilor învederează valoarea unei piese. E o nuanță.

Piese în versuri se scriu din ce în ce mai rar. În schimb, se joacă și din ce în ce mai prost. În timp ce din toate punctele de vedere teatrul progresează, versul se tîrîie pe scindurile scenei după rea-pilda rucului din fabulă. Dar nici subestimarea, nici supraevaluarea nu folosesc la nimic. Să nu privim nici cu lupa, nici cu binoclul întors. Cu ochiul liber. E mai bine. Directorii de teatru și regizorii se plîng că actorii nu mai știu să spue versuri. Dar înainte știau? Gindească-se spectatorii mai vîrstnici, care în decursul unei jumătăți de veac au frecventat teatrul, cite piese în versuri bine jucate au văzut și de cîți actori care au jucat în ele își amintesc?

Pentru numărătoare, degetele unei singure mini ajung. Ne amintim, firește, de Ion Manolescu în *Gringoire*, de Aristide Demețriad în *Trandafirii roșii*, de Ion Iancovescu în *Cometa* și *Fata din Dafin*, de Mărioara Giurgea care moștenise și glasul și gestulația incomparabilei Aristița Romanescu, în toate prilejurile în care va fi spus versuri. Cu cîteva involuntare omisiuni, cam asta e tot.

*

Versul e punct de plecare și totodată piatră de încercare într-o carieră actoricească. El reprezintă pentru actor, ca și pentru marii minutori de *proză*, ceea ce reprezintă gamele matinale pentru interpreții instrumentiști și vocalizele pentru cîntăreți. Și ceea ce numim îndeobște dicțiune nu se referă exclusiv la pronunțare, ci în aceeași măsură la încartuirea vorbelor în propoziții și fraze, aplicîndu-se pînă și interpretării muzicii instrumentale și chiar caligrafiei. Sînt mari scriitori care din acest punct de vedere scriu bilbiit, după cum și intruși în literatură care gîndesc la fel. Cuvîntul dicțiune îmi evocă statornic, în afară de teatru, tribună și amvon, trei desăvîrșite, dar înimitabile modele: arcușul lui George Enescu, „toucher”-ul lui Dinu Lipatti și rostirea tenorului Constantin Ștroescu. N-am auzit mulți actori care să recite versul așa cum îl rostește Ștroescu, fie că e o baladă populară, fie că e de Clement Marot sau Charles Baudelaire.

Înainte de Alexandru Davila, în fabricile acelea de Hamleți în serie care se nu-

meau conservatoare, se preda un fel de a declama versul, nedepășit în ridicol decît de aceea ce în aceleași conservatoare se numea *bel canto*. Hăulea tenorul, mormăia basul și cotcodăcea soprana, dar ceea ce spuneau, ei știau (cînd știau). Constantin Nottara, tipul marelui actor de modă veche, declama și el, dar, vorba lui Caragiale, *il prindea*. Elevii și imitatorii, se înțelege că făceau la fel, numai că *nu-i prindea*. De la declamația sforăitoare, îndrumătorii tinerilor veleitari la scenă au căzut în excesul contrar. Ei pretindeau să se articuleze versul cu tonul cu care ceri un trabuc la debit sau o scobitoare la birt. Nu mai știu cărui gogoman la dezordinea zilei i-a fulgerat prin scăfirlie că interpretarea ideală a versurilor e aceea în care versul e debitat ca proză și că ritmul și rima trebuie camuflate pentru a reda numai *sensul*. Gogomănia a prins („un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire!“). Această inepărabilă gogomănie i-a dat prilej cinicului Bogdan-Pitești să spuie, după premieră, autorului unui poem original, frumos versificat :

— E bună, tipule (piesa !), păcat că nu-i în versuri... se preta subiectul !

✱

Dar între a vocifera versurile și a le desbrăca de fireștile lor podoabe, e preferabilă, cred, o scandare inteligentă, într-un tempo al cărui secret numai talentul îl poate dibui. În ce mă privește, ori de cite ori văd pe scenă cite-un energumen teatral schilodind picioarele versurilor și escamotînd rimele replicii sale, îmi amintesc de-o lecție pe care am primit-o în tinerețe și pe care n-o uit :

În anul 1916, îmi făceam stagiul militar ca elev teterist, la școala de artilerie, geniu și marină, din calea Griviței. Se răspindise printre elevii școlii moda de a-și atirna de găetanul de lă buzunarul stîng al vestonului, o așa numită „moselle“, de argint, cu care înlocuiau fluierul reglementar. Această „moselle“ nu era decît o imitație miniaturală a *telului* cu care bucătarii bat frișca și ouăle pentru omletă. Servea la scoaterea gazelor din șampanie, prin învîrtire. Îmi procurasem și eu una și eram foarte mîndru de ea. O dată, aflindu-mă la un local de noapte cu niște fabricanți de șampanie, îndată ce mi s-a umplut cupa,

introduc instrumentul în ea și-ncep să-nvîrt. Unul din ei mă privea compătimitor :

— Apoi bine, domnule, îmi zice, patru ani ne căzîm noi să aducem această băutură în starea pe care o vezi, și dumneata, prin citeva învîrtituri, o dai cu patru ani înapoi. De ce să te obosești transformînd șampania în vin ? Nu-ți place ? Cere vin !

I-am urmat sfatul.

Actorii care transformă versul în proză nu fac altceva.

Urma-vor ei însă sfatul meu ?

Mihai Popescu

Vorbeam dăunăzi cu un proaspăt student al Institutului de Teatru, care-mi spunea că a „auzit“ de Mihai Popescu...

Studentul era din provincie și a venit mult prea tirziu la București. Sau mai adevărat, Mihai Popescu a murit mult prea curînd. În plină maturitate artistică, promisiunile actorului, pedagogului și omului s-au risipit. Cred că a fost prima oară cînd Mihai Popescu nu s-a ținut de cuvînt.

Teatrul romînesc a suferit multe pierderi în ultimul timp, dar — într-un fel — nici una ca a lui Mihai Popescu. Lumea teatrului era consternată. Nu înțelegea moartea aceasta, nedreaptă. Și năprasnică. Toți îl așteptau în stal, în școală, sau în viață. Să-l aplaude sau să învețe.

Studentul cu care vorbeam, doar „auzise“ de Mihai Popescu. A pierdut și mai mult, chiar dacă n-a suferit. Și iată de ce : Mihai Popescu a fost un exemplu strălucit de actor. Talentele sale, calitățile scenice erau dublate de o disciplină și o școală fără reproș. Relațiile sale cu rolul, cu regia, cu colegii erau inimitabile. Ar trebui imitate !

L-am cunoscut în *Strigoii*, unde, alături de marea artistă Mărioara Voiculescu, realiza un Oswald de neuitat. Pe atunci, nici nu bănuiam că am să urc și eu vreodată pe scenă. Nu bănuiam că am să am bucuria să dau mina cu Mihai Popescu, că am să-i ascult cursurile, că am să am nenumărate prilejuri să-l prețuiesc, să-l admir, să stau un an — aproape zi de zi — lingă catedra lui de la Institutul de Artă Cinematografică.

La Teatrul Național, Petru Comarnescu ținea o conferință cu ilustrații făcute de actori. A fost a doua oară cînd l-am ascultat pe Mihai Popescu. Citea din Edgar Allan